

Els micropobles a les terres de Lleida

Diego Teruel Roca

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascarçà

RESUM: La geografia, així com altres ciències socials, considera el territori com un element heterogeni però altament valuós alhora. Els petits pobles són el resultat de la distribució de la població d'una regió al llarg de la història. Un terç dels municipis catalans són pobles petits, i la dualitat entre el món rural i el món urbà es podria explicar sobre la base del valor territorial dels pobles petits i d'un nou model de gestió del territori. Aquest article presenta el concepte de *poble petit* i esbossa les principals dificultats que han d'afrontar aquests ens de població, tot centrant-se en l'àrea de Lleida i proporcionant reflexions sobre la viabilitat d'aquest model en un entorn sostenible.

PARAULES CLAU: geografia, micropobles, ordenació territorial, Pla d'Urgell.

ABSTRACT: Geography, as well as other social sciences, considers territory as an heterogeneous but highly valuable element. Small villages are the result of the distribution of the population in one region throughout history. One third of all Catalan municipalities are small villages, and the duality between rural and urban world could be explained on the basis of the territorial value of small villages and a new land management model. This paper defines the concept of *small village* and outlines the issues these populated places face, focusing on Lleida's area and providing observations about the viability of this model in a sustainable environment.

KEYWORDS: geography, microtowns, territory organisation, Pla d'Urgell.

INTRODUCCIÓ

La geografia és una ciència que investiga la societat i el territori i les relacions que s'estableixen entre ells. El territori i la distribució de la població sempre han estat un assumpte d'interès per a la ciència geogràfica a partir dels estudis d'ordenació del territori.

L'ordenació del territori té com a objectiu prioritari la millora del nivell i la qualitat de vida de la població i la utilització racional dels recursos per aconseguir una economia sostenible i estable, de manera que es pugui trobar un punt d'equilibri entre la distribució harmònica i compensada de la població i les activitats econòmiques en l'espai territorial. Hem de considerar una triple perspectiva del territori com a:

- subministrador dels recursos;
- receptor d'activitats i infraestructures;
- espai on es desenvolupen les diferents formes i modes de vida de la població.

L'activitat econòmica és un element fonamental que contribueix a la creació de riquesa, facilitar l'ús racional dels recursos naturals i possibilitar una distribució més equilibrada de les activitats a l'espai. L'ordenació territorial treballa per a millorar la capacitat del territori per acollir les activitats econòmiques.

Cal que la geografia, igual que altres disciplines de les ciències socials, tinguin present que el territori no és un element homogeni, sinó que la seva heterogeneïtat el fa diferent a la resta i li confereix un valor. Els micropobles són el resultat dels processos de transformació de la distribució de la població al territori al llarg de la història, per la qual cosa és necessari defensar el seu paper de reequilibrament territorial i el nou model de gestió territorial; també ens permeten explicar la dualitat entre el món rural i el món urbà i són representatius d'una part molt important del territori català, ja que un terç del total de municipis catalans són considerats micropobles.

Aquest article pretén explicar el concepte de *micropoble*, les problemàtiques comunes actuals que tenen aquests llocs, i la viabilitat futura del model territorial de país actual, especialment en el cas de les terres de Lleida.

“El municipi constitueix el nivell bàsic i essencial de l’organització territorial de Catalunya”. D’acord amb aquesta afirmació, continguda a la Llei 8/1987, municipal i de règim local de Catalunya, s’assenyala que el principi d’autonomia municipal exigeix que tots els municipis tinguin capacitat suficient per gestionar i representar els interessos de la col·lectivitat. Igualment, la Carta Europea de l’Autonomia Local disposa que les entitats locals han d’estar dotades d’autonomia per satisfer els seus propis interessos, és a dir, capacitat d’ordenar i gestionar els assumptes que afectin el seu territori. Finalment, la Constitució Espanyola estableix que per a la constitució d’un municipi són necessaris tres elements: població, encara que no estableix un nombre mínim d’habitants; l’organització, un ajuntament; i el territori, on es desenvoluparà l’acció de govern.

Els micropobles són aquelles entitats municipals amb un origen molt divers, alguns han viscut processos de despoblació des dels anys 70 fins a l’actualitat, altres vénen de circumstàncies històriques diferents: divisions medievals, de parròquies o de propietats dels senyors feudals. El fet que hagin augmentat o no la seva població es deu a múltiples factors, ja que el territori és molt divers. Tots ells comparteixen problemàtiques semblants, dèficits en la gestió i en els recursos que reben d’altres administracions. L’Associació de Micropobles de Catalunya considera com un element per establir que un municipi és un micropoble el lliandar dels 500 habitants. Ja molts d’aquests nuclis compartien inquietuds, necessitats i mancances similars per tenir poca població, però això no vol dir que altres amb un nombre d’habitants superior no puguin ser considerats micropobles.

Els pobles que no superen els 500 habitants –i lluny de suposar una minoria– són el 36,7% dels 946 municipis de Catalunya. Encara que des del punt de vista d’una persona d’àmbit urbà seria un lloc tranquil, amb poca gent i paisatges agradables i un ritme de vida diferent. La seva població total no arriba als 85.000 habitants en una extensió de quasi 10.157 km², el 39% del territori català.

Els micropobles en general es caracteritzen per tenir una mancança de serveis públics molt destacable i un greu problema de despoblació, encara que hi ha excepcions, com aquells que són turístics o altres que són molt pròxims a grans nuclis de població. És a dir, tenen una baixa densitat de població, però aquesta ha de tenir els mateixos drets que la resta d’habitants de nuclis més grans. Un altre aspecte que els caracteritza és una gran extensió territorial: tenen un terme municipal gran i estan, en general, mal comunicats, allunyats de les grans vies de comunicació i, en el cas que aquestes passin a prop, no estan ben comunicats. També el servei de transport públic és deficient: hi manquen línies de transport públic a través de línies regulars d’autobús per carretera i hi ha la inexistència, en molts casos, de xarxa de ferrocarril.

LES PROBLEMÀTIQUES COMUNES ACTUALS

Pel que fa a les problemàtiques que pateixen, es poden classificar en polítiques, socials i econòmiques.

En primer lloc, els problemes polítics: els municipis petits tenen molt poca capacitat de gestió en relació als assumptes que els afecten, és a dir, altres decideixen en moltes ocasions què es farà als seus

Municipis de menys de 250 habitants

Prov.	Municipi	Comarca	Àmbit territorial	Pob.
Lleida	Alcanó	Segrià	Ponent	214
Lleida	Sunyer	Segrià	Ponent	211
Lleida	Torre-serona	Segrià	Ponent	197
Lleida	Sarroca de Lleida	Segrià	Ponent	201
Lleida	Montoliu de Lleida	Segrià	Ponent	166

Font: elaboració pròpia a partir de dades IDESCAT. Any 2011.

termes, com per exemple la construcció de grans infraestructures (carreteres, línies d'alta tensió...). Les relacions amb la resta d'administracions públiques són difícils per un excés de burocràcia, manca de recursos i per tractar-se de relacions que encara que, a priori, han de ser entre iguals, no ho són.

Segonament, el fet que alguns d'aquests micropobles funcionin amb el sistema de llistes obertes per escollir els seus representants entre els veïns del poble a les eleccions locals no facilita la gestió dels seus assumptes i no serveix per a prendre les mesures adients per millorar la seva situació. Segons la Llei Electoral General, les llistes obertes es permeten en aquells municipis de menys de 250 habitants, per la qual cosa no tots els micropobles podrien utilitzar aquest sistema per escollir els seus representants.

En el cas de les Terres de Lleida, trobem 5 municipis de la zona del Segrià Sud, tots ells amb una població inferior als 250 habitants, que podrien acollir-se al règim obert per escollir els seus representants polítics.

En tercer lloc, la normativa urbanística: podem destacar els Plans d'Ordenació Urbanística Municipal i les seves eines de desenvolupament com poden ser els Plans Parcialis o els Plans Sectorials. Estan pensats per a entorns urbans, ja que, en alguns casos, municipis de menys de 500 habitants han de redactar un Pla d'Ordenació Urbanística Municipal i estan en entorns molt rurals o envoltats de zones verdes. Aquesta eina de planificació urbanística els exigeix que un percentatge del total de sòl s'ha de reservar per a zones verdes.

Els problemes socials són el segon gran grup de problemes que pateixen els micropobles. Podem destacar els següents: un envelliment de la població, per una banda la gent jove marxa a viure a poblacions més grans, o a la ciutat, a la recerca de noves oportunitats laborals fet que en dificulta la retenció de la població. Els serveis socials, de salut, culturals i educatius són deficientes, tenen un poblament dispers en diversos nuclis de població i, a més, grans dificultats per oferir serveis de suport a les famílies que els facilitin la vida als pobles, com poden ser llars d'infants o centres de dia per a les persones grans. Un altre aspecte a tenir en compte és l'ús de l'espai territorial dels micropobles com a reserva de les ciutats on centrifugar instal·lacions molestes. I, per últim, també tenen problemes per disposar de serveis bàsics com una xarxa d'aigua

potable, llum, electricitat, telèfon i internet, transport públic, entre altres. Com per exemple les qüestions que va suscitar la proposta de construcció d'un centre penitenciari en un municipi proper a la ciutat de Tàrraga.

El tercer gran grup són les problemàtiques econòmiques. Aquests petits nuclis de població tenen dificultats de finançament, depenen de forma excessiva de les subvencions que convoquen les diverses administracions públiques (autònoma, estatal i europea) i d'un paternalisme manifest de les administracions superiors (consells comarcals i diputacions). A més pateixen dèficits en telefonia i, per tant, en ADSL, electrificació i TDT, que dificulten el desenvolupament econòmic i la implantació de noves activitats al territori.

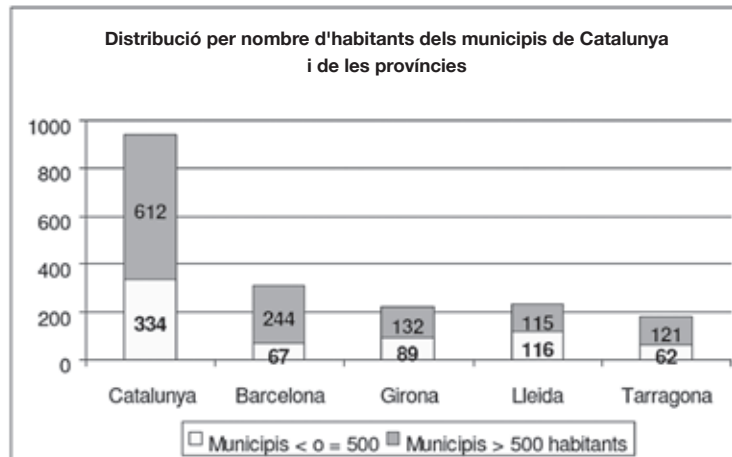
La ciutadania urbana gaudeix dels micropobles i dels seus recursos, però en retorna pocs avantatges. La normativa per a la legalització d'activitats està pensada per a grans empreses i no està adaptada a la realitat del món local i a les activitats agroindustrials familiars que hi estan ubicades. I, finalment, la impossibilitat de participar en el disseny de les polítiques per al desenvolupament dels pobles.

EL MODEL DE PAÍS ACTUAL: ÉS SOSTENIBLE? EL CAS DE LES TERRES DE LLEIDA

Un informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya, conegut informalment com l'Informe Roca, és la proposta feta per iniciativa del Parlament de Catalunya, publicada el desembre del 2000. Va ser elaborada per una comissió d'experts creada pel govern a instàncies dels grups parlamentaris. Aquesta comissió estava integrada per vuit experts, entre ells quatre geògrafs, i era presidida pel Miquel Roca i Junyent.

La finalitat d'aquest informe era adequar el model territorial de Catalunya a les necessitats actuals, és a dir, estudiar i elaborar un informe que permetés revisar el model d'organització territorial de Catalunya, i que fes una proposta per racionalitzar l'administració pública i fer més eficaç la prestació de serveis públics a la població.

L'informe proposa la supressió dels municipis de menys de 250 habitants (eren 203 segons les dades estadístiques de l'any 1996), la correcció de disfuncions territorials mitjançant la supressió d'enclavaments,

Font: elaboració pròpia a partir de dades IDESCAT. Any 2011.

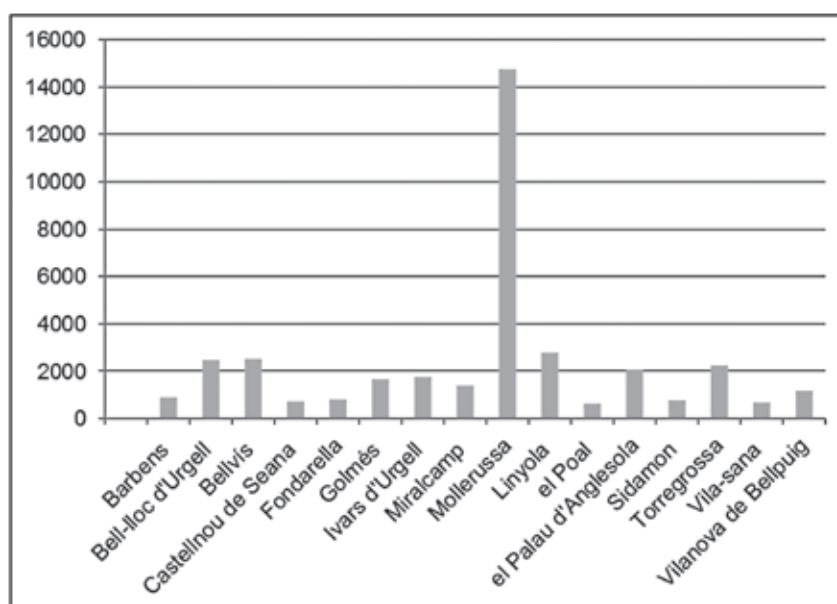
una forma d'alterar el terme municipal, l'agregació d'alguns municipis i l'agrupació funcional d'aquells que no arribin als 1.000 habitants, o a 500 en zones de muntanya, amb la finalitat de poder compartir determinats serveis públics. Els municipis suprimits podrien acollir-se a la figura administrativa d'Entitat Municipal Descentralitzada, convenientment millorada, que els garantiria un cert grau d'autonomia. Amb aquesta proposta els municipis de Catalunya es reduirien dels 946 existents l'any 2000 fins als 758.

L'informe es va presentar al Govern el 7 de gener del 2001, però les propostes no es van dur mai a la pràctica, encara que les idees que va plantejar són un referent del debat territorial català en l'actualitat.

Dels 946 municipis de Catalunya, 334 tenen 500 o menys habitants i 612, més de 500. En el cas de la província de Lleida gairebé la meitat del total dels

municipis de la província, 116 del total dels 231, tenen menys de 500 habitants. La majoria d'aquests pobles es troben ubicats a les comarques de l'Urgell, la Segarra, la Noguera i les Garrigues.

Pel que fa a la comarca del Pla d'Urgell, tot i no tenir oficialment cap municipi considerat com a micropoble (menys de 500 habitants), n'hi ha que pateixen els mateixos problemes que els micropobles: Castellnou de Seana, Barbens, el Poal, Sidamon, Vila-sana. La situació de Fondarella seria diferent perquè es podria considerar un continuïum urbà juntament amb Mollerussa. Encara cal citar el cas del nucli agregat d'els Arcs, que pertany al municipi de Bellvís. Castellnou de Seana tenia 735 habitants; el Poal, 611; Sidamon, 758, i Vila-sana, 667, segons les dades de població publicades per IDESCAT l'any 2011.

Font: elaboració pròpia a partir de dades IDESCAT. Any 2011.

REFLEXIONS FINALS

La situació de l'estructura municipal de Catalunya es caracteritza en l'actualitat per un gran nombre de municipis existents, dispersió geogràfica i un reduït volum de població. A més, cal afegir una tendència consolidada a augmentar progressivament les funcions i serveis obligatoris que els municipis han de prestar com a administracions públiques territorials.

La majoria de les necessitats dels ciutadans d'un municipi de 100.000 habitants són les mateixes que les d'un municipi de 250 (clavegueres, llum, carrers asfaltats, voreres, enllumenat públic, parcs, aigua potable, recollida d'escombraries, festes majors, poliesportius, telefonia...), per la qual cosa cal un repartiment adequat dels recursos per tal que tothom tingui accés a uns mateixos serveis.

Catalunya es troba amb dues tendències: d'una banda, l'existència de molts municipis amb una població escassa i, de l'altra, una gran concentració de població en els municipis majors de 10.000 habitants, una tendència molt acusada en els últims anys i que té la tendència a consolidar-se en el futur. Una situació molt marcada al Pla d'Urgell, on el pes de la població de Mollerussa és molt important.

Si eliminen alguns municipis, la gent no desappareixerà; el fet de no haver-hi ajuntaments no vol dir que els serveis no s'hagin de prestar, sinó que es guanyaria en eficàcia i eficiència. Caldria donar més funcions i poder als Consells Comarcals, Diputacions o a les futures Vegueries. Iniciatives que han tingut èxit en països nòrdics com Suècia o Dinamarca.

A casa nostra tothom coneix l'existència de municipis que han desaparegut i que han estat agregats

a altres de més grans a causa de les seves problemàtiques pel que fa a la gestió dels serveis i espais públics. En la majoria de casos són pobles amb una extensió territorial considerable, molt dispersos, i mal comunicats, cosa que dispara les seves despeses.

Per a un micropoble, poder fer el manteniment de les carreteres pot suposar una inversió considerable i inassolible, així com les mancances en molts serveis que, per a la majoria de ciutadans, són de primera necessitat.

Aquesta és la difícil situació dels micropobles, que es complica amb les reduccions en els pressupostos i les ajudes que estan patint amb la crisi econòmica. Alguns d'aquests municipis estan federats a l'Associació de Micropobles de Catalunya, que, independentment, intenta pal·liar els dèficits que tenen com a gestors ciutadans.

BIBLIOGRAFIA

AUTORS DIVERSOS, *Informe sobre la revisió del model territorial de Catalunya*, Barcelona, 2000.

AUTORS DIVERSOS, "Municipios singulares, Micropueblos, macrorresponsabilidades. La odisea de los municipios con menos de quinientos habitantes", *Revista de la Diputació de Barcelona*, núm. 44 (2010).

BURGEÑO, J., *El eterno debate sobre el mapa municipal. El caso de Catalunya*, Barcelona, 1999.

- www.idescat.cat

Institut d'Estadística de Catalunya

- www.micropobles.cat

Associació de Micropobles de Catalunya

- www.gencat.cat/ptop

Departament de Política Territorial i Obres Públiques